

قائم‌مدیریت و مدرس دانشگاه

دکتر غنی غلامی

نویسنده:

www.ketab.ir

(با مطالعه تطبیقی در حقوق لبنان، آمریکا و ایران)

ایزادات دادرسی در دعاوی مدنی

www.ketab.ir

- سرشناسه : غلامی، نبی، ۱۳۶۵-
عنوان قراردادی : ایران، قوانین و احکام
Iran. Laws, etc
ایالات متحده، قوانین و احکام
United States. Laws, statutes, etc
لبنان، قوانین و احکام
Lebanon, Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور : ایرادات دادرسی در دعاوی مدنی (با مطالعه تطبیقی ایران
لبنان امریکا) نویسنده نبی غلامی.
مشخصات نشر : تهران: مهر کلام، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری : ۲۷۶ص.
شابک : 978-622-7746-30-3
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
یادداشت : کتابنامه: ص ۲۶۷
موضوع : آیین دادرسی مدنی — ایران
موضوع : Civil procedure — Iran
موضوع : آیین دادرسی مدنی — لبنان
موضوع : Civil procedure — Lebanon
موضوع : آیین دادرسی مدنی — ایالات متحده
موضوع : Civil procedure — United States
موضوع : حقوق تطبیقی
موضوع : Comparative law
رده بندی کنگره : KMH۱۷۱۰
رده بندی دیویی : ۳۴۷/۵۵
شماره کتابشناسی ملی : ۸۴۹۶۷۱۴

دفتر مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید، پلاک ۷۴

شماره تماس: ۶۶۴۶۳۲۴۵

www.mehrekalam.ir

ایزادات نام‌رسی در دعاوی مدنی

(با مطالعه تطبیقی در حقوق لبنان، آمریکا و ایران)

دکتر نبی غلامی

چاپ اول: ۱۴۰۰

تیراژ: ۵۰ نسخه

چاپ: غزال

صفحه‌آرایی: بنیامین غفاری

قیمت: ۸۰.۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ و متعلق به انتشارات مهرکلام است.

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلف است»

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۷۴۶-۳۰-۳

مرکز پخش و فروش: تهران، خیابان انقلاب، خیابان منیری جاوید، پلاک ۷۵

انتشارات آداک - تلفن تماس: ۶۶۹۶۸۰۳۹-۵-۶۶۹۵۷۱۰۵

فهرست مطالب

علائم اختصاری.....	۱۳
مقدمه.....	۱۵
فصل اول.....	۲۱
کلیات.....	۲۱
مبحث اول: مفهوم شناسی.....	۲۱
گفتار اول: مفهوم ایراد.....	۲۱
گفتار دوم: مفهوم اصحاب دعوی.....	۳۰
بند اول: مفهوم خواهان.....	۳۰
بند دوم: مفهوم خوانده.....	۳۱
مبحث دوم: سابقه‌ی تقنینی.....	۳۲
گفتار اول: حقوق ایران.....	۳۲
گفتار دوم: حقوق تطبیقی.....	۳۷
بند اول: حقوق لبنان.....	۳۷
بند دوم: حقوق آمریکا.....	۳۷
مبحث سوم: انواع ایرادات رسیدگی.....	۳۹
گفتار اول: حقوق ایران.....	۳۹
گفتار دوم: حقوق تطبیقی.....	۴۱
بند اول: حقوق لبنان.....	۴۱
بند دوم: حقوق آمریکا.....	۴۱
مبحث چهارم: مبانی پیش بینی ایرادات دادرسی.....	۴۸

- گفتار اول: رعایت نظامات راجع به دادرسی ۴۸
- گفتار دوم: تسریع روند رسیدگی و دادرسی ۴۹
- گفتار سوم: تسلط اصحاب دعوا بر دادرسی و کنترل تصمیمات دادرس ۵۰
- گفتار چهارم: اجتناب از درهما میزی دعاوی ۵۲
- گفتار پنجم: صرفه جویی در هزینه های دادرسی ۵۴
- گفتار ششم: خاستگاه مبتنی بر قواعد انصاف ۵۵
- مبحث پنجم: زمان طرح ایرادات و تکلیف دادگاه در قبال ایرادات ۵۶
- گفتار اول: زمان طرح ایرادات ۵۶
- بند اول: حقوق ایران ۵۶
- بند دوم: حقوق لبنان ۶۵
- بند سوم: حقوق آمریکا ۶۷
- گفتار دوم: تکلیف دادگاه در صورت طرح ایراد ۶۹
- بند اول: عدم پذیرش ایراد از سوی دادگاه ۶۹
- بند دوم: پذیرش ایراد از سوی دادگاه ۷۰
- فصل دوم ۷۵
- ایرادات مانع موقت در رسیدگی ۷۵
- مبحث اول: ایراد عدم صلاحیت ۷۶
- گفتار اول: حقوق ایران ۷۶
- بند اول: ایراد عدم صلاحیت ذاتی ۸۰
- بند دوم: ایراد عدم صلاحیت نسبی ۸۳
- بند سوم: ایراد عدم صلاحیت شخصی ۸۹
- گفتار دوم: حقوق تطبیقی ۹۱
- بند اول: حقوق لبنان ۹۱
- الف: اهمیت و جایگاه ایراد عدم صلاحیت در دادرسی ۹۲
- ب: انواع ایراد عدم صلاحیت ۹۲
- ج: رد دعوی بر اثر ایراد عدم صلاحیت ۹۳
- د: تعیین مرجع صالح ۹۵

ه: انتقال دعوی	۹۷
بند دوم: حقوق آمریکا	۹۹
مبحث دوم: ایراد امر مطروحه و مرتبط	۱۰۲
گفتار اول: حقوق ایران	۱۰۲
گفتار دوم: حقوق تطبیقی	۱۲۲
بند اول: حقوق لبنان	۱۲۲
الف: ملاحظاتی در خصوص مفهوم، جنبه نظری و عملی امر مطروحه	۱۲۲
ب: دادگاه صالح به رسیدگی	۱۲۳
۱- ایراد امر مطروحه از حیث دادگاه‌های یکسان یا متفاوت	۱۲۴
۲- دفاع با امر مطروحه قانونی مقابل دادگاه خارجی	۱۲۴
ج: شرایط ایراد	۱۲۵
۱- کامل بودن دعوا با تمامی ارکان	۱۲۶
الف: حالت اول	۱۲۷
ب: حالت دوم	۱۲۷
۲- امر مرتبط	۱۲۸
بند دوم: حقوق آمریکا	۱۳۰
مبحث سوم: ایراد عدم اهلیت	۱۳۱
گفتار اول: حقوق ایران	۱۳۱
بند اول: استناد به ایراد عدم اهلیت خوانده	۱۳۴
بند دوم: اثر استناد به ایراد عدم اهلیت خوانده	۱۳۶
بند سوم: محجور شدن خوانده در جریان دادرسی	۱۳۹
گفتار دوم: حقوق تطبیقی	۱۴۰
بند اول: حقوق لبنان	۱۴۰
بند دوم: حقوق آمریکا	۱۴۱
مبحث چهارم: ایراد عدم احراز سمت	۱۴۴
گفتار اول: حقوق ایران	۱۴۵
بند اول: استناد به ایراد عدم احراز سمت نماینده خوانده	۱۴۹

مقدمه

زمانی که دعوایی از طرف خواهان مطرح می‌شود خواننده دعوا می‌بایست در مقابل این ادعای مطرح‌شده در دادگاه حاضر گردیده و از خود دفاع نماید. سهل‌انگاری خواننده در تدارک جواب قانع‌کننده، ممکن است زمینه‌ی محکومیت او در دعوای اقامه‌شده را فراهم نماید. مقصود از دفاع خواننده در حقیقت، تمام راه‌هایی است که در قانون پیش‌بینی شده و خواننده به‌منظور بازداشتن موقتی یا دائمی خواهان از رسیدن به هدف، که پیروزی در دعوای اقامه‌شده است به کار می‌گیرد. در حقوق ایران به‌طور سنتی، دفاع یا پاسخ‌های خواننده به ایراد، دفاع به معنای اخص و دعوای متقابل تقسیم‌شده است. ایراد در لغت به معنای بهانه‌گیری کردن، اعتراض کردن، وارد آوردن، فرود آمدن است. هرچند قانون‌گذار تعریفی از ایراد ارائه نکرده اما در اصطلاح حقوقی می‌توان ایراد را بیانی دانست که متضمن اشکال به دعوا و دادگاه است و تا زمانی که در مورد این اشکال، اتخاذ تصمیم نشده، دادگاه مجاز نخواهد بود وارد رسیدگی شود. در قانون اصول محاکمات مصوب ۱۳۲۹ ه.ق خواننده مجاز بود که تقریباً در تمام موارد بدون پاسخ در ماهیت مبادرت به طرح ایراد نماید. در قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۰۵ ه.ش نیز خواننده مکلف بود که در دادرسی عادی تمام ایرادات خود را در اولین پاسخ کتبی توأم با دفاع در ماهیت تسلیم نماید. اما در قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸ ه.ش ایرادات به دو دسته تقسیم گردید. در مورد دسته اول که شامل ایراد عدم صلاحیت ذاتی و نسبی دادگاه، ایراد سابق طرح دعوا یا دعوای مرتبط با آن، ایراد شمول مرور زمان می‌شد خواننده بی‌نیاز از پاسخ در ماهیت دعوا دانسته شد و در مورد دسته دوم که شامل ایراد عدم اهلیت خواهان، ایراد عدم توجه دعوا، ایراد عدم احراز سمت، ایراد اعتبار قضیه محکوم بها بود خواننده مکلف به دفاع ماهوی همراه با طرح ایراد گردید. تنظیم صحیح دادخواست موضوع بسیار حائز اهمیتی است زیرا که می‌تواند به دلیل ناآشنایی و ناآگاهی با پاره‌ای از

مسائل فنی و کم‌وکاستی‌های ناشی از عدم اطلاع و توجه به ایرادات، سرنوشت بسیار طولانی را برای دادرسی رقم بزند و همان‌طور که می‌دانیم کندی در دادرسی پیامدهای بسیار زیاد و نارضایتی‌های فراوانی را به‌همراه دارد و موجب تضییع حقوق آحاد جامعه و ضرر به بیت‌المال می‌باشد.

در قانون آیین دادرسی مدنی (اعم از سابق یا قانون فعلی) سه شیوه دفاع معرفی گردیده است که عمده‌تاً به‌عنوان ابزارهای مهمی در دست خواننده محسوب می‌شود و به کمک آن‌ها ممکن است رأی به نفع وی صادر گردد. این سه شیوه عبارتند از: (۱) ایراد، (۲) طرح یکی از موانع رسیدگی، (۳) دفاع ماهوی. اما باوجوداین، هیچ‌یک از مفاهیم مذکور در قانون آیین دادرسی مدنی به‌درستی تعریف نشده و از یکدیگر تفکیک نگردیده‌اند. در این رساله با بررسی تطبیقی در حقوق کشور لبنان و آمریکا، موانع رسیدگی از ایرادات جداشده، در موردی که به سبب وجود مانع، دعوا قابل طرح نیست، صدور قرار عدم استماع دعوا، پیش‌بینی و موردبحث قرار گرفته است؛ زیرا گاه باوجود مانع رسیدگی، نیازی به دفاع خواننده در ماهیت دعوا و صدور قرار رد دعوا نیست. به‌علاوه، در موردی که مانعی برای رسیدگی وجود دارد قرار عدم استماع صادر می‌شود و این قرار مادام که مانع برطرف نشده از اعتبار امر مختوم برخوردار است. ازاین‌رو، بهتر است قانون‌گذار این طریقه دفاعی را در حقوق کشور ما به‌عنوان یک روش دفاع از ایرادات مجزا کند تا بدین ترتیب از تعداد دعاوی مطرح‌شده در دادگاه‌ها به نحو بارزی کاسته شود.^۱

مبحث ایرادات از مهم‌ترین مباحث قانون آیین دادرسی مدنی است که فصل مستقل و مواد متعددی از قانون آیین دادرسی مدنی سابق و فعلی در خصوص آن تدوین گردیده است. این مبحث در محاکم و دادگاه‌های دادگستری و سایر مراجع قضایی دارای جایگاه ویژه‌ای است و همواره موردتوجه قضات، وکلای دادگستری و اصحاب دعوا بوده است. مقررات مربوط به ایرادات از آغاز تدوین تاکنون دستخوش تغییرات متعددی گردیده است بدیهی است که پاسخ بسیاری از ابهامات را از طریق

۱- درخشان نیا، حمید، (۱۳۹۱) مطالعه تطبیقی ایرادات و موانع رسیدگی در آیین دادرسی مدنی، فصلنامه پژوهش‌های حقوق تطبیقی (مدرس علوم انسانی)، دوره شانزدهم، شماره دوم، ص ۴۷.

بررسی تاریخی موضوع می‌توان حاصل نمود. در سال‌های اخیر قواعد مربوط به ایرادات به شکل جدی‌تری مورد اصلاح و بازنگری قرار گرفته‌اند و با سیستم دادگاه‌های عمومی هماهنگ شده‌اند و خود این امر نیز بررسی تطبیقی قانون سابق و فعلی را ضروری می‌نمایاند. ایرادات و موانع مسائل مورد اختلافی هستند که از دعاوی اصلی ناشی شده و مشکلاتی را ایجاد می‌کنند که مانند سدی جلوی جریان دادرسی را گرفته آن را متوقف ساخته و سبب اطاله دادرسی می‌شوند. معضل طولانی شدن حل اختلافات در محاکم قضایی اختصاص به زمان و مکان خاصی ندارد. این معضل تقریباً در تمام نقاط دنیا کم‌وبیش دیده می‌شود و یکی از بحث‌های حقوقی جدی کشورهاست. اطاله دادرسی محصور به زمان فعلی نیست و در گذشته نیز دولت‌مردان با آن به‌صورت جدی برخورد داشته‌اند و همواره در جهت حل آن اقداماتی به عمل آورده‌اند البته با پیچیده‌تر شدن روابط اجتماعی این پدیده پررنگ‌تر و برجسته‌تر شده است حقوقدانان همواره در تلاش هستند تا با ارائه راهکارهای مناسب به دادرسی سرعت بخشند و اجرای عدالت را در کمترین زمان میسر سازند.

با عنایت به اینکه صرف وجود قوانین و مقرراتی که حقوق و تعهدات اشخاص را معین می‌کند به‌تنهایی نمی‌تواند اجرای عدالت نماید لذا وجود قواعد آیین دادرسی مدنی که اصولاً از قواعد آمره محسوب می‌شود الزامیست و در حقیقت این قواعد ضمانت اجرای حقوق اشخاص می‌باشد و با توجه به قواعد آیین دادرسی مدنی بحث ایرادات در کنار دفاعیاتی که از جانب طرفین دعوا دارای اهمیت بسیاریست و ضمن الزام به رعایت قوانین باعث حفظ حقوق طرفین و نهایتاً دادرسی عادلانه خواهد شد چه‌بسا عدم توجه به ایرادات موجود در قوانین نه‌تنها باعث تورم پرونده‌های قضایی گردیده، که اجرای عدالت و تظلم خواهی را در حاله‌ای از ابهام قرار خواهد داد و با عنایت به اینکه ایرادات از سوی دو طرف دعوا قابل طرح است مذاقه در نوع ایرادات و ضمانت اجرای هر یک از آنها در بستری تطبیقی موجب پیشرفت بیشتر قوانین و مقررات خواهد شد و موضوع این رساله زمانی بهتر خودنمایی می‌کند که حقوق چند کشور که هر کدام نظام حقوقی خاصی را پیروی می‌نمایند مورد بررسی قرار می‌گیرد. ایراد در لغت، ازجمله به مفهوم خرده گرفتن، بهانه گرفتن و اعتراض کردن نیز آمده

است. و مصدر باب افعال از ریشه «ورد» به معنای درآوردن، حاضر آوردن بر مورد، حاضر کردن و چیزی را بر کسی وارد کردن است. در قانون ایران تعریفی از ایراد ارائه نشده اما باید گفت که اصطلاح حقوقی ایراد از مفهوم لغوی آن دور نمی‌باشد و عبارتست از وسیله‌ای که خوانده معمولاً در جهت ایجاد مانع موقتی یا دائمی بر جریان رسیدگی به دعوی مطروحه و یا بر شکل‌گیری مبارزه در اصل و ماهیت حق مورد ادعا به منظور بازداشتن موقت یا دائم خواهان از پیروزی به کار می‌گیرد.

در حقوق ایران در قانون اصول محاکمات حقوقی مصوب ۱۹۲۹ هجری قمری در ماده ۳۶۴ به بحث ایرادات پرداخته بود که تعبیر به کاربرده شده در آن قانون متفاوت با تعبیر به کاربرده شده در قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹ بوده ولی از حیث ماهیت تفاوتی با ایرادات این قانون ندارد در قانون اخیرالذکر اکثر ایرادات در ماده ۸۴ مطرح گردیده است قانونگذار ایرادات را در کنار دفاعیات ماهوی مطرح نموده است که هرچند در رویه قضایی ایرادات را به عنوان دفاعیات شکلی مطرح می‌نمایند. و به عبارتی می‌توان گفت که ایرادات در کنار دفاعیات به معنایی اخص قابلیت رسیدگی دارد. در حقوق لبنان ایرادات به عنوان یکی از دفاعیات طرفین مطرح گردیده است. طبق قانون اصول محاکمات مدنی لبنان دفاعیات طرفین به چهار قسم: دفاعیات موضوعی، دفاعیات اجرایی یا شکلی، دفاعیات به عدم قبول خواسته و سایر دفاعیات در خصوص مشکلات قانونی طرح دعوا، تقسیم شده است. و در قانون اصول محاکمات مدنی لبنان در مواد ۵۰ الی ۶۹ به بحث دفاعیات که ایرادات در آن مطرح شده است پرداخته است که در هر قسم از دفاعیات چند ایراد مطرح شده است که ماهیت ایرادات مطرح شده تقریباً همانند حقوق ایران می‌باشد و علت آن پیروی این دو کشور از حقوق رومی-ژرمنی است.

طبق قانون اصول محاکمات مدنی لبنان و ماده ۵۴ این قانون مقصود از دفاعیات شکلی (اجرایی) هر دفاعی که مربوط به عدم قانونی بودن دادرسی یا سقوط آن و یا توقف آن باشد می‌باشد که این دفاعیات می‌بایست قبل از شروع به رسیدگی مطرح گردد و مقصود از دفاعیات به عدم قبول دفاعیاتی است که مربوط به ادعای طرف مقابل می‌باشد مانند ایراد امر مختومه. در ایالات متحده آمریکا که دارای نظام حقوقی

چندلایه می‌باشد در جهت ساختار متعلق به نظام حقوقی کامن لا است. لذا این حقوق تفکیک مشخصی بین حقوق فدرال و حقوق ایالات را عرضه می‌نماید به‌طور مثال قلمرو صلاحیت حقوق فدرال با حقوق ایالاتی در ایالات متحده متفاوت است و تقسیم اختیارات بین مقامات فدرال و مقامات ایالتی که قانون اساسی (این قانون در سال ۱۷۸۷ تدوین و در سال ۱۷۸۸ تصویب گردید) مقرر داشته است خصوصاً بر اثر تفسیر موسع دیوان عالی آمریکا از پاره‌ای عبارات مندرج در قانون اساسی و اصلاحیه آن ضمن دگرگونی عمیق باعث این تفسیر گردیده که ایالات به رعایت برخی از اصول کلی هم در زمینه حقوق قضایی کامن لا هم در زمینه ناشی از قانون مکلف شده‌اند به‌طور خلاصه می‌توان گفت در ایالات متحده آمریکا کامن لا فدرال وجود ندارد لیکن در تصحیح این سخن باید گفت که ۵۰۰ حقوق مبتنی بر آرای قضایی که در ۵۰ ایالت یافت می‌شود با اینکه از لحاظ نظری متمایزند، به‌عنوان حقوق‌هایی که یکی هستند یا باید یکی باشند تلقی می‌شوند این وحدت نوعی از حقوق فدرال ایجاد نمی‌کنند ولی در واقع اختلاف بزرگی بین پنجاه حقوق ایالاتی که از دیدگاه حقوقدانان باید یکسان باشند وجود ندارد.